

Çift Nesnesi

René Roussillon

Giriş

“Ödip” olarak adlandırdığımız şey hakkında öne sürdüğüm düşünceleri sizlere tanıtmak için bu mesele üzerindeki diyalogu aşındıran ve önemli sayıda yanlış anlaşılmanın kökeninde yer alan terminolojik soruları anımsayarak başlamayı gerekli görüyorum.

60’lı yıllarda Fransız Psikanalizi’nin kimi teorisyenleri “narsisizmi” ve “narsisistik” durumları (instances narcissiques) dürtüsel hayatla karşılaştırmak için bireyselleştirmeyi önerdiklerinde, psikanalitik vulgatada¹ ya da günlük teatide önceden edinilmiş olan alışkanlık, pregenital ile o sırada “preödipal” olarak adlandırılanın, dürtüsel organizasyon ile içerisinde yayıldığı ilişkisel matris sorununun karıştırılarak üst üste binmesi idi. Freud’da dahi küçük bir izini gördüğümüz bu kavramsal bükülme, bütün bir dizi teorik bükülmenin (ve hatta “fallik” pregenital üvey anneye karşıt “iyi ödipal annelerin” ortaya çıktığını görebildik) temelindedir ki bunların ne klinik ne de teorik tartışmaları aydınlatmaya katkıda bulunduğundan emin değilim.

---

¹ Vulgata: Ortak kabul görmüş metin anlamında kullanılıyor. İncil’in ilk Latince çevirisinin adından türeyen bir anlam-(e.n).

Psikanalitik dünyada ve daha da geniş bakarsak, kendilerini “klinik psikanalitiğin” dünyasında gören klinik uzmanların dünyasında, hiç kimse kavramların doğru kullanımı konusunda yasa koyucu değildir ve ancak müşterek tartışma ile düşünceleri ilerletmekle yetinebiliriz.

Şahsen, klinik olduğu kadar teorik olan konumumun, mevcut düşüncemde geliştirmeyi arzu ettiğim şeyin ön koşulları olan bir dizi ayrımla netleştiğini düşünüyorum.

Beni ilgilendiren kısmıyla, “pregenital” olarak isimlendirdiğimiz ve çocukluk dönemi libidinal organizasyonlarını içeren şeyleri (Freud, çocukluk dönemi “genital” organizasyonun varlığını tanısa bile, ben, kavramsal açıklık kaygısıyla, “fallik” organizasyondan söz etmeyi tercih ediyorum), benim için hiçbir anlam taşımayan herhangi bir “preödüpal” evreden itinayla ayırıyorum. Bu duruş beni ödüpal sorunsalın farklı eksenlerini ayırt etmeye yöneltiyor.

Her çocuk, istesin ya da istemesin, farkında olsun ya da olmasın, sadece iki yetişkinin cinsel birlikteliğinin meyvesi olarak yapılanmaz, ruhsal organizasyonunun önemli bir kısmını, çocukken içinde bulunduğu ilişki tarzlarına ve bu etkinin sorunsalını ele almak için başvurduğu özdeşleşme tiplerine de borçludur (Freud, 1921). Kendimizi, anne ve babayla² birlikte, onların her birinin kendilerine özgü özellikleriyle ve bir çift olarak aralarındaki ilişki tarzının organizasyonu ile karşılaşma içinde inşa ederiz. Bana göre, insan öznesi, bu kimliksel matris ile bağlantı hâlinde olan inşasının öyküsüne atıfta bulunulmadan anlaşılabilir değildir, ödüpal sorunsalının asıl meselesi budur. Bu aynı zamanda, anlam matrisidir; çünkü bu bakış açısına göre, bir nesneyle meydana gelen şey, bir başka nesneyle oluşan bir “nesnenin nesnesi”ne gönderme yapılmadan bütünüyle kavranamaz; çünkü nesne, aynı zamanda bir “öteki-özne”dir, o da kendi arzularının öznesidir.

Bu ilke, üçlülüğün ilkesi olarak bilinir, bu ilke tanınmış ve temsil edilmiş olsun ya da olmasın, dâhil ya da hariç olsun, maskelenmiş, bastırılmış, inkâr edilmiş olsun... üçüncü bir taraf olmadan hiçbir insan ilişkisinin olmadığını bildirir... Bu, ilişkiyi ve bağı klinik olarak dinlemenin esası olan temel bir ilkedir; ancak elbette üçüncünün tanınmış, temsil edilmiş ya da edilmemiş, bastırılmış, hariç ya da dâhil edilmiş, gizli ya da açık olmasının farksız olduğunu bildirmez... Öte yandan, bütün bir klinik soru, nesnenin bir üçüncü tarafla, “nesnenin nesnesiyle” olan bağından, bu bağdan neyin tanınabileceği ve kabul edilebileceği, yine bu bağdan neyin bastırılacağı, neyin inkâr edileceği ya da neyin bölüneceğiyle yakından ilgili

---

² Elbette benim anne ve baba formülümünden kısaca anlaşılması gereken çocukluk döneminde belirleyici olan her yetişkindir, dolayısıyla belirleyici burada itkisel/ dürtüsel olarak çocuğun hayatına müdahil olan, anne veya baba konumunu dolduran kişi anlamındadır.

olacaktır. Bu bakış açısından hareketle ödip insanın anlaşılabilirliğine dair verili bilgidir³. O dönemde henüz bilinçli ve tümüyle sahiplenilmiş olmasa da doğumdan itibaren oradadır.

Aslında bu, bu “verili olanın” nasıl sahiplenilebilir hâle geleceğini ve insan öznesinin bunun varlığını ve etkisini nasıl düzenleyeceğini bilmekten başka bir sorudur. Ödipal “veri” baştan itibaren orada olsa da ancak hâlihazırdaki ilişkilere taşındığı andan itibaren benimsenecektir ki orada aile içi etkileşimler içerisinde dramatize olacaktır. Bu an, hâlihazırda var olan bir şeyin kriz hâline dönüşerek ön plana çıkacağı, bazen gereğinden de fazla kısaltılarak Ödip diye adlandırılan, “ödipal krizin” anıdır.

Ödipal sorunsalın krize dönüşmesi sorusuna ve koşullarına daha sonra döneceğiz. “Kimlikel” bir kriz olan bu kriz, bireyin kimliğinin kuruluşu koşullarının krizi, yani annenin ve babanın oğlu ya da kızı olma, iç içe geçmiş cinsiyetler farkı ve kuşaklar farkı organize olmak zorunda olacaktır ki kişi bu krizi ve içerdiği paradoksları düzenlediği ölçüde bu krizin içerisinde de yapılanacaktır. Ödip’ten⁴ “çıkamayız”, ödip çözülerek “erimez”, biz onun içerisinde organize oluruz, krizi ve sonuçlarını ve muhtemel memnuniyet şekillerini düzenleriz.

Ödipal Krizin Biçimleri ve Esasları

İşte burada ödip sorunsalının üç “biçimi” ile, yapı veya peşin hükmünün etkisi, potansiyeli, daha çağdaş bir dil kullanırsak ödip’in krize evrilmesi ve bunun organizasyonu ile karşı karşıyayız.

Böylece nevroz, ödipal yapı olarak değil, ancak onun organizasyon şekillerinden biri olarak tezahür eder. Buna karşılık psikoz daha ziyade öznellik (sübjektivite) karşılaşır. Bu öznellik eğer ödipal krizle yüzleşmeye başladığında, krizi organize etmekte ve krizin içerisinde yapılanmakta, üçüncülük işlevini organize etmekte ve tanımakta başarısızlığa uğrarsa bunun berisine geri döner. Bu nedenle, düzenleyemediği ve anlamlandıramadığı şeye “karşı” örgütlenmeye meyleder ve karşı-ödip’e (anti-oedipe) dönüşür, fakat karşı-ödip de “ödipaldir”, ödip’in “deforme” olmuş bir biçimidir⁵. Sınır durum (borderline) hastalarında, sık sık

---

³ Yazar oyunda bir elde dağıtılan kart anlamına gelen “donne” kelimesini kullanıyor-(e.n).

⁴Metin boyunca “Oedipe” kelimesi ödip (oedipus) kompleksinin yerine kullanılmıştır; ancak yazar çok az yerde bu kelimeyi büyük harfle kullanmış, çoğunlukla da kelimeyi bir özel isim olarak değil, bir kavram olarak kullandığı için küçük harfle yazmayı tercih etmiştir-(ç.n)

⁵ “L’enfant de ça” (1973, Minuit yayımları) kitabında A.Green ve J-L. Donnet, ödipin yenik düşmemek için biçim değiştirebileceğini vurgularlar, onlara göre de ödip-değil yoktur, onlar, “yenilmemek adına” ikiye bölünerek aşırı deformasyona uğrayan ödip biçimini tanımlarlar.

üçüncünün gizlenmiş hâlde olduğunu, onu uzun süre tanınmaz kılan içe katma süreçlerinin ardında maskelenmiş olduğunu gözlemledim.

Amacım ödip biçimlerinin psikopatolojisini yapmak değil, sadece bu biçimlerin karmaşıklığını nasıl düşünebileceğimizi gösteriyorum.

Buradan iki ana soru ortaya çıkıyor. İlki, ödipal krizi ele alınabilir kılan yani onun krize dönüşümünü olanaklı hâle getiren koşulları kapsar. İkincisi, krizin uygunluğunu ve organizasyon yollarının üretkenliğini ilgilendirir. Bu sorular uçsuz bucaksızdır ve işaret ettiği karmaşıklığı anlamaya başlar gibi davranmak için önümüzde bir kitap cildinin bulunması gerekir. Bu soruları ilerletmek için birkaç açıklamayla yetineceğim, çağdaş klinikteki birtakım gelişmeler bu gözlemlerin daha kolay dile getirilmesini sağlıyor.

Olma ve Birlikte Yapma Şemaları

İlk açıklamam, nörobilim ve gelişim psikoloğu olan meslektaşlarımızın bir tespitine dayanıyor: Çocuk ve hatta bebek, ebeveynlerini birbirine karıştırmaz. Anne/baba farkının ikincil olarak türediği birincil bir nesne yoktur. Bebekler oldukça erken ve herhangi bir zihin karışıklığına yer vermeden her bir ebeveyniyle farklı alanlarda gerçekleştirebileceği deneyimleri “sınıflandırır.” Bebeğin anne “kategorisi” tıpkı baba “kategorisinde” olduğu gibi gittikçe zenginleşir ve karmaşık bir yapıya bürünür.

Aynı şekilde bağlanma teorisinin (attachement) modern teorisyenleri (özellikle Lozan LTP⁶ okulunun teorisyenlerini düşünüyorum)⁷ bebeklerin erkenden, yalnızca ebeveynlerinden biri ya da diğeriyle değil, ebeveynlerinin birbirleri arasındaki etkileşime, ”ebeveyn çiftine” yönelik bir ilişki şekli de geliştirdiklerini kanıtlamaktadırlar. Yani bir “birincil üçgen” vardır ve bebeğin her iki ebeveyninin kendi aralarındaki etkileşim tarzına erkenden duyarlı olma ihtimali vardır. Bu durum, yukarıda sözünü ettiğim gibi karışıklıklara dayanan, erken ödip olarak adlandırabileceğimiz bir kavram değil; ancak bebeğin, iki ebeveynin arasındaki ilişki tarzıyla temas kurabilme olasılığının kanıtıdır.

“Çift” konseptinden kaynağını alan matrisi ilk çocuklukta aramak gerekirse, birincil üçgenin yanı sıra, D. Stern’in “birlikte olma şemaları” olarak adlandırdığı sorunsalı da anımsamalıyız. Stern’in hipotezine göre bebekler anne, baba veya çevrelerinde onlar için anlam

---

⁶ Lausanne Trilogue Play kısaltması-(ç.n).

⁷ FIVAZ-DEPEURSINGE E., CORBOZ-WARNERY A. 4 (1999), The Primary Triangle. A Development System View of Mothers, Fathers and Infants, New York, Basic Books. Fransızca çeviri (2001) Le triangle primaire, O Jacob, Paris.

ifade eden her kişi ile olan deneyimlerinden yola çıkarak, onlarla tanışmanın ve bunun özelliklerinin bir modelini geliştirirler. Bu “birlikte olma şemaları” Bowlby’nin “içsel çalışma modelleri” olarak adlandırdığı formlardır. Aslında düşlem kavramını yeterince derinlemesine değiştirmeden ve onu temsil ya da süreç kavramıyla özdeşleştirmeden, bebeklerin çok erken düşlemsel yaşama sahip olacakları fikrini sürdürüremeyiz (M. Dornes, 2002). Bu elbette erken temsillerin olmadığı anlamına gelmez, beynin işlevi, deneyimin kendisine bağlı olarak bileşim/ayırışma düzeni üzerine kurulu, esasen “temsili” bir işlemdir (F. Varela, 1984)⁸; ancak bu temsiller “düşlem” (ne “fantasme” ne de “phantasme”⁹) olarak örgütlenmezler. Bunlar daha çok J. D. Vincent’in bulduğu terminolojiye göre “temsil-eylem” olarak nitelendirdiği temsiller ya da eylem şemaları, ötekine yönelik bir ilişki modunun temsilleri, birinin bir diğeri üzerindeki karşılıklı eylemi, deneyimin işlenmesinin temel şemaları, “birlikte yapmak” şemalarıdır (dürtü).¹⁰ P. Aulagnier’in piktogramları (resim yazı), D. Anzieu’nün formel göstergesi ya da G. Rosolato tarafından betimlenen sınırların göstericileri... “Birincil simgeleştirme” kavramı altında sınıflandırmayı önerdiğim pek çok biçimi anımsayabiliriz.

Benim hipotezime göre, “birlikte olma” ve “birlikte yapmak” şemaları, “çift olmak ve çift yapmak” şemalarının ilk matrislerini oluştururken, psişik “nesne” ve dürtünün organizasyonu için “nesne” olarak tayin edilebilir. Bu şemaların, ödipal düzenek (konfigürasyon) ve bunun düzenleyicisinin merkezinde, “çift nesnesine” dönüşecek şeyin bir ön biçimi olduklarını düşünüyorum. Dolayısıyla, bence ödipal krizin olasılığının koşullarını ve özellikle “açılımını”, nesneleştirici üretkenliği bunların düzeneğinde aramak gerekir.

Açıklıyorum:

Babanın Takdimi

Bebekle anne arasında “kritik bir an” vardır, bu dönem sırasında babanın bebekle kurduğu ilişkinin niteliği ne olursa olsun, anne seçici olarak bebeği yatıştırabilen kişiye dönüşür. Bazı durumlarda bu durum oldukça etkileyici olabilir, örneğin babanın “annelik etme” konusunda birincil görevli olduğu durumlarda, bazı İsveçli ailelerde olduğu gibi -çeşitli sebeplerle, ekonomik sebeplerle, annenin babadan daha çok kazandığı durumlarda-, baba doğum izni alacak şekilde “seçilir”. Öyle ki birkaç hafta, hatta birkaç gün öncesinde baba,

---

⁸ Varela F (1989) *Connaître les sciences cognitives*, Seuil

⁹ Klein ve takipçileri düşlemi kavramsal olarak farklı düşünürler ve “fantasy” değil “phantasy” olarak yazarlar-(e.n).

¹⁰“Représentation” terimi R. Roussillon tarafından dâhilî bellek izinin aktivasyonunu belirtmek için kullanılır-(ç.n).

anneninkine denk düzeyde bu işlevi yerine getirebilirken yedinci, sekizinci aya doğru ve de belirgin bir şekilde, anne, birincil teselli edici konumuna yerleşir. Anne, bebeğin duygusal aynası olma işlevinin düştüğü “kendilik düzenleyici nesne”ye (D. Stern) dönüşür. C. Bollas, birincil nesnenin bu özel işlevini “dönüşümsel nesne “olarak belirtmeyi önerdi. Bu kritik dönem esnasında, annenin babanın “takdimi” konusunda bir şeylerin düzenlenmeye başladığı, yani babanın, annenin cinsel nesnesi olarak anlamının ortaya çıkışı gözlemlenir. Anneyi eşi benzeri olmayan, fevkalade bir nesne, içgüdüsel hayatın temel vektörü yapan bu düzenleyici işlevin arka planında, anne tarafından babanın (cinsel partner olarak¹¹) sunulması, babanın ilişki içindeki anlamını da değiştirir. Bu geçiş, Lacan’ın betimlediği “babanın adının hesaptan düşmesi (forclusion)” sürecinde, babanın, anne tarafından ayrıcalıklı, referans nesnesi olarak “atandığı” süreçte başarısız olacaktır.

Aynı zamanda tersine her şey yeteri kadar iyi gittiğinde bu tip bir fenomen hakkında, , “erken Ödip’ten” söz edebiliriz.

Namevcut nesnenin temsili sorunu ruhsal olgunluğun ajandasının merkezinde yer aldığıda, bu resmi “takdim” kendi başına ilk biçimi ve ilk koşullardan birini sağlar, annenin namevcudiyeti, “başka bir yerdeki” varlığı, tipik biçimde babanın yanındaki varlığı olarak tasvir edilebilir. Bence burada yeteri kadar vurgulanmamış olan ruhsal bir gerçeklik üzerinde biraz duralım.

Namevcut nesnenin başka bir yerde var olduğunu temsil etme olasılığı, nesne yokken dahi çocuğun yine de *annenin ruhsallığında var olmaya devam ettiğinin* temsilinin düzenlenmesine ve devamına dayanır.

Nesnenin sürekliliğinin kazanımı, yani nesneye yapılan yatırımın sürekliliği- nesnenin bilişsel sürekliliği çok önce kazanılır (P. Rochat, 2006)- bebeğinin anne için sürekliliğinin aynadaki temsilini var sayar. Annenin yoklukta “çocuğu unutmadığı” tespitinden yola çıkılarak nesnenin sürekli yatırımı, nesnenin temsili yoluyla “aynaya” aktarılır.

J-L. Donnet “Bir Çocuktan Söz Ediyoruz” başlıklı bir makalede, pek çok kültürel figürde, tıpkı pek çok klinik tedavi sırasında olduğu gibi, ebeveynlerin “kendi aralarında” çocuktan bahsettiklerini, bu temsilin sıklığının altını çizdi. Bu oluşumun verimliliğini ölçmek için “Küçük Baş Parmak”¹² isimli masalın başlangıcını hatırlamak gerekir. Bu aynı zamanda

---

¹¹ Bu annenin, babayı tamamıyla kendine hitap eden bir çeşit duygunun/heyecanın “nedeni” olarak atadığı anlamına gelir; Bu, babanın, annenin referansiyel cinsel partneri olduğu peşin hükmünü içerir.

¹²Charles Perrault’nun eseri-(e.n).

Freud'un hep vurguladığı şekilde ilk sahne fantezisinde, “çocuğun kendi tasarlanışına katılması”dır, çocuk annenin, babanın düşüncesinde mevcuttur, hatta tam olarak “yaratıldığı” esnada dahi oradadır. Düşüncede bu, devamlılığı, mukabeleyi sağlar, “algısal olarak” bir ayrımı, bir farkı ya da hatta koruyucu bir ihracı muhafaza eden ve sürekliliğini sağlayan bir şey değildir. Böylece çocuk gittikçe “nesne ile birlikte olma şemalarının” düzenlenmesinden, “nesne ile birlikte bir başka nesne ile olma şemalarına” doğru süzülür ve nesneyle olan birincil ilişkisinden bir şey, nesnenin, nesnenin nesnesi ile olan ilişkisine aktarılır. Anne nesnesiyle olan ilişkisinin modellerinden ve kalıplarından, annesinin babasıyla olan ilişkisinin modelleri ve kalıplarına geçer.

Bir Çiftin Yanında Yalnız Kalma Becerisi

Daha sonra, “çift nesnesi” ile ilişkisinin ruhsal düzenlemesi için gerekli öznel bir deneyim vardır, “birlikte olmak”, “birlikte yapmak, ve çiftten “dışlanmak” ” arasında bir ara deneyim, ebeveyn çiftinin merkezinde olma ve bundan dışlanma deneyimi arasında. Winnicott namevcudiyet ve mevcudiyet arasında “ nesnenin yanında yalnız olma” deneyiminin altını çizdi, ben buna “ dürtüsü karşısında yalnız olma”yı ekleyerek bu formülü inceltmeyi önerdim. Winnicott'un önsezisinin devamında, “ nesnenin mevcudiyetinde yalnız olma” ve özellikle “ çiftin mevcudiyetinde yalnız olma” deneyimine ikincil biçimler tasvir etmeyi önerdim (R. Roussillon, 1995, 1999, 2008).

Bunda ebeveyn çifti mevcuttur ve iki ebeveyn de birbirleriyle ilişki hâindedir. Çocuk da mevcuttur, ancak ayrı bir sahnede, “kenarda” oynamaktadır. “Çift oyunu” olarak adlandırabileceğimiz bir oyunu oynar: “Anne-baba” oyunlarının bir ilk biçimi olan “çift”i oynar.

Ebeveyn çiftinin ilişkisinde dürtüsel angajman ılımlı olarak kalır, ancak iki ebeveyn birbirleri için mevcuttur. Çocuğun varlığı gizlidir , ebeveynlerin arasındaki tartışma kızıyorsa yeniden ortaya çıkmaya hazırdır, tutkulu olursa çocuğun varlığı unutulur.

Aynı şekilde çocuk da ihtiyatlı davranır, çifti kendi huzurunda yalnız bırakır, oyununda yansıma yaparak sahnede ebeveynlerin arasında neler geçtiğini keşfeder, bunu kendine uygun hâle getirir. Fakat ebeveynlerin arasındaki ilişki çok fazla kızıyorsa çocuk kendi varlığını hatırlatmaya ve başlayan olayı durdurmaya hazırdır. “Çiftin varlığında yalnız olma “öznel deneyiminin avantajı, çocuğa eş zamanlı olarak yalnız olma ve “çift nesnesini” oynayabilme deneyimini yaşatmasıdır ve çiftin yanında oynadığı bu oyunun onların üzerindeki potansiyel etkisini ölçmeye izin vermesidir; çocuk hem oradadır, hem de çiftten dışlanmış durumdadır,

çiftle “ilişkidedir”. Bu ara öznel deneyimin aynı zamanda, çocuğun hem içinde olduğu hem dışlandığı, temsili olarak mevcut olduğu ancak olguda bulunmadığı “ilk sahnenin düzenlenmesini” “hazırladığı”, yani tamamlayıcı sahne hipotezini önerebildim. Bu “ileriye yönelik ve hazırlayıcı” işlevi daha iyi anlayabilmek için, ebeveyn çiftinin ilişkisine müdahil dürtüsel taşkınlıkların, “çiftin mevcudiyetinde yalnız olma deneyiminin” niteliğini düzensizleştirme durumuna dikkat etmek gerekir, buna karşılık ebeveynlerin arasındaki her türlü dürtüsel angajmanın yokluğu da öznel deneyimin bütün değerini kaybetmesine sebep olur. Burada, “çiftin mevcudiyetinde dürtüye karşı yalnız başına” denmelidir. Bu, her ne kadar bu bağlılık durumun içerisinde ılımlı kalsa da, çocuğun “çift olma ve çift kurma” oyununun “sebeplerinden” birini, dürtüsel olarak angaje olanın içinde aramak gerektiğini gösterir. Hipotezim, ortaya konulanın, çift nesnesinin kavramsal matrisi içinde, bu ödipal konfigürasyonun düzenleyicisi içinde, dürtüsel hareketlerinin parça parça içe atılması ve bütünleştirilmesidir. Bu çalışmayla birlikte dürtüler yaratıcılığın ve hatta yaratının sorunsalına kaydolurlar, orada gittikçe buna göre düzenlenirler.

Ödipal Oyun

Bu kaçınılmaz olarak sınırlı bakışta son sözlerim Ödip’in krize dönüşmesinin draması üzerine olacaktır. Her şeyden önce, bir ilk açıklama: “ödipal üçgen”, kardeşler sorunsalı dâhil edilmeden düşünülemez. Bu sorun ödip üzerine olan düşüncelerde sıklıkla göz ardı edilir. Muhtemeldir ki Freud’un kardeşleriyle olan ilişkisinin travmatik yönleri (kardeşi Julius’un ölümü) ve bütün bunların onu yönelttiği göreceli¹³ sessizlik, ödipal düzeneğin merkezinde kardeşler sorunsalının matrisyel karakterinin yeteri kadar göz önünde bulundurulmasına engel oldu¹⁴. Son yıllarda¹⁵ yapılan bazı araştırmalar kardeş “kompleksinin” ve kardeşler sorunsalının ve kardeşliğin çeşitli yönlerinin narsisistik düzenlemede ve ruhsal organizasyondaki önemi üzerinde durmaya başlamışlardır. Ancak, bildiğim kadarıyla bu sorunsalın (neredeyse yapısal) Ödipal düzenekteki temel özelliği vurgulanmadı.

Benim için kardeşler sorunsalına giriş, bunun sadece potansiyel olup olmadığı ya da çocuğun yaşamında somutlaşıp somutlaşmadığı, ödipal düzeneğin analizinin doğal bir

---

¹³ Göreceli, çünkü doğrusu bu sorunun izlerini onda çokça görürüz, erkek kardeşler sürüsü sorunsalı bunun en temel örneğini oluşturur.

¹⁴ Bu bağlamda, kardeşler sorunsalının, kurtlar sürüsünün, Deleuze ve Guattari’nin en temel argümanlarını oluşturduğu ve zamanında (1971) manşetlere taşındığını anımsayacağız: L’antioedipe, éd de minuit.

¹⁵ Örnek olarak O Bourguignon’un ve daha da yeni olarak R. Jaitin’in kardeşlik üzerine yaptıkları çalışmalara değineceğiz.

parçasıdır. Çocuk açısından, çocuğun narsisizmi açısından algılandığı şekilde, yalnızca bir çocuğa göre düşünülen bir çift, narsisistik bir çift olarak kalacaktır. Çift nesnesinin üretkenliği birden fazla çocuğu, birden fazla çocuk potansiyelini belirtir, tek bir çocukta tükenemez. Rekabet, hem kuşak içinde hem de kuşaklar arasındadır ve kuşkusuz biri diğeri olmadan olamaz, biri diğeri olmadan ele alınmaz.

İkinci açıklamam, farklılaşmanın karmaşık biçimlerinin dâhil olmasıyla üretilen “birlikte olmak” ve “birlikte yapmak” şemalarının kademeli olarak açılımı ve karmaşıklaşması üzerine olacaktır. Bu kalıpların ilk biçimleri benliğin ve benlik olmayanın birleşme ve farklılaşma sorunu tarafından yönetilir ve bunlar cinsiyet ve kuşak farkı ile damgalanmış olsalar bile organizatör olarak algılanmazlar. Cinsiyet farkının ve bunun geri döndürülemez vasfının kademeli olarak ortaya konması, ödipal krizin ilk biçimlerini hızlandıracaktır. Potansiyel terse dönüş (“ben büyüyünce ve sen küçüldüğünde”) ve erteleme [daha sonra yeniden çıkacak, düşen (vücuttan düşen) yerine yeniden gelecek, oraya yeniden gelecek] üzerine kurulu “anal teselli” sistemi gittikçe iki cinsiyetin varlığının tespiti ve bu farklılığın geri dönülmez vasfının kademeli olarak tespitiyle ortaya konur. Ben ve öteki özne arasındaki fark, her zaman bir “ikili”¹⁶ ilişki arkaplanının eylemiyle önceden yatışarak krizi hızlandıran ve önceki narsisistik savunma mekanizmalarını zayıflatmaya yarayan bir radikalleşme noktasıyla karşılaşır. Aynı zamanda bu radikalleşme ben/öteki-özne farkının yansıtıcı olmayan yönlerinin işe koyulacağı, dramatize edileceği ve dolayısıyla gelişeceği bir deneyim alanı bulmalarını sağlayacaktır.

Ancak geri döndürülemezliğin zamansallık düzenlemesi üzerinde bir sonucu vardır. “Anal zaman” döngüsel, kaybedilen ya da bırakılan daha sonra aynı şekilde bulunacaktır. Cinsiyetler arası farkın geri döndürülemez niteliği kuşak farkının geri döndürülemez niteliğine bağlanır ve böylelikle kronolojik zamansallığa da bağlanmış olur.

Sonuç olarak çocukluk narsisizminin örgütlenmesini yöneten her şeyin “mantığı”, az önce tespit ettiğimiz bulgularla çarpışacaktır. Bir taraftan “çift nesnesi” kendisine bütünü narsisistik idealinin bile sığındığı bir figür olarak sunuluyorken, öte yandan bu, farklılaşmanın sığınmayı engelleyen karmaşık biçimlerine çarpar. Sonuç olarak dramatik aile etkileşimleri bu merkezî problemin içindeki mücadeleye ya da bu probleme karşı mücadelede tanıklık edecektir. Bir ilk yöne göre, bütünü mantığı dışlamayı dışlayarak kendini korumayı denemesidir. Sorunun ortaya çıktığı, çocuğun yatma zamanı gibi bütün durumlar bunu

---

¹⁶ R.Roussillon 2004. İlkel bağımlılık ve birincil “ikili” eşcinsellik, Fransız psikanaliz dergisi, L 12 XVIII,N°2, 421-439. PUF.

engellemeye yönelik stratejilere hedef olacaktır. Çocuk anne ve babayı birlikte baş ucunda ister, ebeveynler kendi aralarında konuşmaya başladıkları anda ya da birlikte yalnız kalmaya teşebbüs ettikleri andan itibaren çocuk bu teşebbüslere son vermek için çeşitli provokasyonlara başvurur... Her şey yeteri kadar iyi gittiğinde ebeveynler bu manevraların bir kısmının başarıya ulaşmasını hoş görürler ve aynı zamanda aile hayatlarının istila edilmesine karşı sınırlar koyarlar. Eğer bu dışlanma ailenin herhangi bir diğer üyesini, anne, baba, başka çocukla ilgili olduğunda bu dışlanmayı ortadan kaldıramazsa başka bir oyun ortaya çıkabilir. Bu nedenle ödipal kriz dönemindeki çocuk birini diğerine karşı oynayacak ve onu dışlayan çifte saldırma girişiminde bulunacaktır. Çocuk, tıpkı küçük terzi hikâyesinde olduğu gibi onların arasında olası bir çatışmayı körükleyen durumları harekete geçirerek dağları yani iki dev yetişkini birbiriyle çarpıştıracaktır. Ya da bir ebeveyniyle “çift yapmaya” çalışarak diğer ebeveynini dışlamaya oynayacaktır. Yatma vaktinde annesi veya babasından hangisinin dişlerinin fırçalanmasına, pijamasının giyilmesine, yatmadan hemen önceki son ana vs. yardım edeceğini özenle seçecektir.

Ödip’in klasik figürleriyle karşılaştık ve artık burada durmak gerekiyor, fakat şunu demeden değil: Nihayetinde ödip’in bir “çözülümü” yoktur, ancak onun içindeki çatışmasallığın kademeli olarak örgütlenmesi vardır; bu örgütlenme, ödip’i kendi ebeveynleriyle ve çocuğun ortaya koyabileceği farklı stratejilere karşı tepkileriyle köklü bir şekilde bütünleştirecektir. Krizin yatışmasını sağlayacak olan özü somut bir şekilde meydana getirecek olan bu örgütlenme ve üstbenliğin örgütlenmesidir.

Üstbenlik düzeneği, faaliyete geçebilecek arzuların güncellenme ve gerçekleşme tarzlarının hangileri olduğunu temellendirecek, nelerin yasaklar kapsamına gireceğini belirleyecektir, eyleme dönüşebilecek olanları tayin edecek, yalnızca dilde eyleme geçmekle yetinecek olanı ve en derin içsellığın mahremiyetinde düşünülmeyle sınırlı olanı tayin edecektir.

Çeviren: Duygu Barlı